

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 03.05.2019, sp. zn. 28 Cdo 208/2019, ECLI:CZ:NS:2019:28.CDO.208.2019.1

Číslo: 21/2020

Právní věta:

Právo na vydání bezdůvodného obohacení vzniklého plněním za jiného (§ 2991 o. z.) není vyloučeno podle § 2997 odst. 1 věty druhé o. z. samotnou skutečností, že ochuzený (plnitel) vědomě poskytl plnění namísto obohaceného (dlužníka), ač k tomu nebyl povinen, ani tím, že si ochuzený na věřiteli nevymínil postoupení pohledávky dle § 1936 odst. 2 o. z.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 03.05.2019

Spisová značka: 28 Cdo 208/2019

Číslo rozhodnutí: 21

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Bezdůvodné obohacení

Předpisy: § 1936 odst. 2 o. z.

§ 2991 o. z.

§ 2997 odst. 1 o. z.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalované 1. a zastavil řízení o dovolání žalovaného 2. proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 20. 9. 2018, sp. zn. 20 Co 176/2018.

I. Dosavadní průběh řízení

1. Okresní soud v Trutnově rozsudkem ze dne 30. 11. 2017, č. j. 115 C 64/2016-117, žalovaným uložil zaplatit žalobkyni společně a nerozdílně částku 556 595 Kč s příslušenstvím (výrok I.) a náklady řízení (výrok II.). Soud zjistil, že žalobkyně ze svých finančních prostředků v době od 8. 9. 2014 do 9. 4. 2015 uhradila za žalované jejich dluhy vůči Okresní správě sociálního zabezpečení T. a několika soudním exekutorům ve výši sporné sumy. Nebylo přitom prokázáno, že by se tak stalo na základě žalobkyní tvrzené příkazní smlouvy. Žalovaným tudíž vzniklo bezdůvodné obohacení plněním za jiného ve smyslu § 2991 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. z.“), jež jsou nyní povinni žalobkyni vydat.

2. Krajský soud v Hradci Králové rozsudkem ze dne 20. 9. 2018, č. j. 20 Co 176/2018-155, rozsudek soudu prvního stupně k odvolání žalovaných potvrdil (výrok I.) a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok II.). Odvolací soud se ztotožnil se skutkovými zjištěními soudu první instance a nepřítakal ani námitkám týkajícím se právního posouzení věci. K odvolací argumentaci žalovaných, opírající se o § 2997 odst. 1 větu druhou o. z., uvedl, že citované ustanovení dopadá na vztah mezi plnítelem a příjemcem plnění, v posuzované kauze jde ovšem o jinou situaci, neboť žalobkyně neplnila žalovaným, ale za žalované jejich věřitelům. Pokud by byl správný názor odvolatelů, dle něhož i na plnění za jiného dopadá norma obsažená v § 2997 odst. 1 větě druhé o. z., byla by dotčená skutková podstata bezdůvodného obohacení zcela potlačena, jelikož předpokladem vzniku práva na vydání majetkového prospěchu podle § 2991 o. z. je v těchto případech vědomí toho, kdo zapravuje cizí dluh, že neplní vlastní povinnost. Ani další odvolateli zmiňované ustanovení, § 1936 odst. 2 o. z., vznik nároku žalobkyně vůči žalovaným nevylučuje, neboť pouze zakládá možnost, aby se ten, kdo hodlá splnit cizí dluh, dohodl s věřitelem na převzetí jeho pohledávky. Pokud však žádné takové ujednání mezi žalobkyní a příjemci plnění uzavřeno nebylo, je třeba její poměr k žalovaným, jejichž dluhy vyrovnala, posoudit na základě skutkové podstaty bezdůvodného obohacení plněním za jiného.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

3. Proti tomuto rozsudku podali žalovaní dovolání, v němž předešli Nejvyššímu soudu k řešení dvě právní otázky. Předně argumentovali, že na předmětný případ dopadá norma obsažená v § 2997 odst. 1 větě druhé o. z. (jak byla vyložena v rozhodnutí odvolacího soudu sp. zn. [28 Cdo 5089/2017](#)), jelikož žalobkyně plnila věřitelům žalovaných s vědomím, že k tomu není povinna, protože mezi účastníky řízení nebyla uzavřena žádná smlouva, jež by ji k takovému počínání zavazovala (plnitelka přitom ani nejednala v mylném domnění, že by spornou částku po právu musela poskytnout).

4. Dovolatelé dále namítali, že by zjištěný skutkový stav měl být posouzen dle § 1936 odst. 2 o. z., podle něhož kdo plní dluh jiného, aniž za dluh ručí a ani jinak dluh nezajistil, může na věřiteli požadovat před splněním nebo při něm, aby mu postoupil svoji pohledávku. Podle žalovaných by v případě, že si plnitel na věřiteli nevymínil postoupení pohledávky, mělo nastoupit ustanovení § 2997 odst. 1 věty druhé o. z., jež vylučuje, aby mohl poskytovatel plnění následně uplatnit jakýkoli nárok vůči osobám, za něž plnil. Vzhledem k tomu, že žalobkyně vůči věřitelům žalovaných žádný požadavek na převod pohledávek nevznesla, měl by být její nárok na vydání bezdůvodného obohacení vyloučen.

5. Žalovaní proto navrhli, aby Nejvyšší soud napadený rozsudek zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

III.

Přípustnost dovolání

6. Při rozhodování o dovolání bylo postupováno podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“), ve znění účinném od 30. 9. 2017, které je dle čl. II bodu 2 zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, rozhodující pro dovolací přezkum.

7. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) zjistil, že dovolání bylo podáno včas, osobami k tomu oprávněnými a zastoupenými podle § 241 odst. 1 o. s. ř., soudní poplatek za dovolání však uhradila toliko žalovaná 1. Jelikož mají žalovaní v řízení postavení samostatných procesních společníků (k povaze procesního společenství osob žalovaných jako solidární dlužníci viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2012, sp. zn. [20 Cdo 3044/2012](#), a ze dne 4. 10. 2017, sp.

zn. [28 Cdo 1701/2017](#), nebo rozsudek téhož soudu ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. [33 Odo 1708/2006](#)), kterým podle ustálené judikatury vzniká samostatná, nikoli solidární poplatková povinnost (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2013, sp. zn. [29 Cdo 2259/2013](#), ze dne 30. 10. 2014, sp. zn. [29 Cdo 3659/2014](#), či ze dne 12. 12. 2018, sp. zn. [29 Cdo 1172/2018](#)), postupoval dovolací soud podle § 9 odst. 2 věty první zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích (dále jen „zákon č. 549/1991 Sb.“), ve znění účinném od 30. 9. 2017, jež je s ohledem na datum podání dovolání pro toto řízení rozhodné (srovnej zejména usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2018, sen. zn. [29 ICdo 152/2018](#), a ze dne 20. 2. 2019, sp. zn. [32 Cdo 4481/2018](#)).

8. Žalovaného 2. tedy Nejvyšší soud usnesením ze dne 6. 2. 2019, č. j. [28 Cdo 208/2019](#)-170, vyzval k zaplacení soudního poplatku ve výši 14 000 Kč [odpovídající položce 23 bodu 1. písm. d) přílohy k zákonu č. 549/1991 Sb.] na účet Nejvyššího soudu do 15 dnů od doručení tohoto usnesení. Dovolatel však ve stanovené lhůtě na soudním poplatku nezaplatil ničeho. Nejvyšší soud proto podle § 9 odst. 2 věty druhé zákona č. 549/1991 Sb. dovolací řízení ve vztahu k danému účastníkovi zastavil.

9. Následně dovolací soud zaměřil pozornost na posouzení předpokladů přípustnosti dovolání žalované 1.

10. Podle § 237 o. s. ř., není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně, anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

11. Dovolání žalované 1. je přípustné, neboť otázka, zda vědomí ochuzeného, že nemá povinnost plnit, a fakt, že věřitele nepožádal o postoupení pohledávky ve smyslu § 1936 odst. 2 o. z., vylučují podle § 2997 odst. 1 věty druhé o. z. povinnost osoby, za niž bylo plněno, k vydání bezdůvodného obohacení, nebyla v judikatuře dovolacího soudu dosud vyřešena.

IV. Důvodnost dovolání

12. V rozsudku ze dne 11. 1. 2018, sp. zn. [28 Cdo 5089/2017](#), Nejvyšší soud vyložil, že předpokladem vyloučení nároku na vrácení toho, co obohacený nabyl, podle § 2997 odst. 1 věty druhé o. z. je, aby si ochuzený v okamžiku, kdy poskytuje plnění, byl vědom toho, že nemá povinnost plnit. Vědomé plnění nedluhu je důvodem výluky z bezdůvodného obohacení; výjimkou je, pokud bylo plněno z právního důvodu, který později nenastal nebo odpadl.

13. Jak přitom správně připomněl odvolací soud, bezdůvodné obohacení plněním za jiného vzniká, jestliže plnění poskytne namísto dlužníka ten, kdo sám není povinen (po právu) plnit. Bezdůvodně se v daném případě obohatí nikoli osoba, již bylo plněno, ale subjekt, jehož dluh byl vyrovnán. Pro plnění za jiného je současně charakteristické, že si plnitel počíná s vědomím, že nemá právní povinnost plnit a že majetkové hodnoty poskytuje za jiného. Jedná-li ten, kdo plní, v mylném přesvědčení, že zapravuje svůj vlastní dluh vůči příjemci plnění, ačkoliv tomu tak ve skutečnosti není, jde o plnění bez právního důvodu a nárok na vydání bezdůvodného obohacení mu vzniká proti tomu, komu plnění poskytl (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2015, sp. zn. [31 Cdo 3617/2012](#), uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 108/2015, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. [28 Cdo 1145/2017](#), a dále též jeho usnesení ze dne 20. 2. 2013, sen. zn. [21 ICdo 16/2012](#), či ze dne 28. 6. 2017, sp. zn. [23 Cdo 1947/2017](#); přiměřená použitelnost vyřčených závěrů v kontextu právní úpravy účinné od 1. 1. 2014 byla potvrzena v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2019, sp. zn. [28 Cdo 1581/2018](#)).

14. Nelze popřít, že judikatura připouští aplikaci skutkové podstaty bezdůvodného obohacení plněním za jiného též v případech, v nichž plnitel sice jedná v omylu, že plněním dostává vlastní povinnosti, která objektivně neexistuje, avšak obsahem této jeho povinnosti je vyrovnání materiálně cizího dluhu (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 9. 2009, sp. zn. [29 Cdo 2011/2007](#), uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 60/2010, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 11. 2017, sp. zn. [28 Cdo 5970/2016](#), uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 18/2019).

15. Nebylo by však přiléhavé usuzovat, že zakotvením vědomého plnění nedluhu coby důvodu vyloučení povinnosti k vydání bezdůvodného obohacení dle § 2997 odst. 1 věty druhé o. z. měla být aplikovatelnost skutkové podstaty plnění za jiného radikálně zúžena na právě zmíněné situace zapravení cizího dluhu v mylném domnění o existenci povinnosti takovéto plnění namísto jiného poskytnout [shodně viz Eliáš, J., Brim, L., Adamová, H. *Bezdůvodné obohacení*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 74, a Melzer, F., Csach, K. In: Melzer, F., Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018. s. 1446; k obdobným závěrům dospívá též Jan Petrov výkladem § 3013 o. z. jako duplicitně upravené skutkové podstaty bezdůvodného obohacení plněním za jiného, srovnej Petrov, J. In: Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1887].

16. Naznačenému úsudku nasvědčuje také jazykový výklad § 2997 odst. 1 věty druhé, o. z. (akcentovaný Janou Bílkovou v Bílková, J. *Bezdůvodné obohacení v novém občanském zákoníku: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 123–124, a podpořený také Dušanem Sedláčkem v Sedláček, D. In: Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017. s. 2970), neboť dikce dotčeného ustanovení hovoří o vyloučení práva na vrácení obohacení, zatímco při aplikaci skutkové podstaty bezdůvodného obohacení plněním za jiného nestíhá povinnost k vydání majetkového prospěchu toho, kdo plnění přijal (a kdo by jej tedy – v duchu tohoto důsledného čtení textu předpisu – mohl vracet), nýbrž osobu, jejíž dluh byl zapraven.

17. Podpůrně lze poukázat i na § 814 německého občanského zákoníku, jenž rovněž potlačuje nárok na vrácení majetkového prospěchu poskytnutého navzdory vědomí o neexistenci povinnosti plnit, a vykazuje tak jistou podobnost s § 2997 odst. 1 větou druhou o. z. Německá právní doktrína přitom dospívá k závěru, že povědomí třetí osoby, která zapravila existentní dluh odlišného subjektu, o tom, že nebyla povinna plnit za jiného, vzniku jejího nároku na vydání bezdůvodného obohacení proti dlužníku nebrání (Krüger, W. In: *Krüger, W. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 2a. Schuldrecht Allgemeiner Teil: §§ 241–432. 4. Aufl. München: C. H. Beck, 2003 s. 620, Lieb, M. In: Ulmer, P. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 5. Schuldrecht, Besonderer Teil III: §§ 705–853. 4. Aufl. München: C. H. Beck, 2004. s. 1286–1287 a s. 1372, a Sprau, H. In: Palandt, O. Bürgerliches Gesetzbuch. 66. Aufl. München: C. H. Beck, 2007. s. 1188).*

18. Ustanovení § 2997 odst. 1 věty druhé o. z. tedy ze shora předestřených důvodů nelze vykládat tak, že by již samo vědomí plnítele o absenci jeho povinnosti k úhradě cizího dluhu vylučovalo vznik nároku na vydání bezdůvodného obohacení vůči osobě, za niž plnil a již se zánikem dluhu dostalo majetkového prospěchu.

19. Co se týče otázky poměru § 1936 odst. 2 o. z. ke skutkové podstatě bezdůvodného obohacení plněním za jiného, je dovolací soud ve shodě s názorem soudu odvolacího, že citované ustanovení vybavuje osobu poskytující plnění za dlužníka, jehož dluh nezajišťuje, právem vymínit si na věřiteli postoupení pohledávky. Skutečnost, že zmíněná osoba vůči věřiteli tento požadavek nevznesla, a do jeho postavení tudíž podle § 1936 odst. 2 o. z. nevstoupila, ovšem nevylučuje, aby poskytovateli plnění, který plnil za osobu, jejíž dluh nezajišťoval, vznikl nárok z bezdůvodného obohacení plněním za jiného [takto viz i Petrov, J. In: Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 2002, Eliáš, J., Brim, L., Adamová, H. *Bezdůvodné*

obohacení. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 42, a Melzer, F., Csach, K. In: Melzer, F., Tégl, P. a kol. Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081. Praha: Leges, 2018. s. 1350]. Nelze jistě vyloučit eventualitu, že poskytovatel plnění koná s darovacím úmyslem, tj. se záměrem rozmnožit majetkovou sféru toho, za něž plní, bez založení jakékoli povinnosti k protiplnění či k vypořádání prospěchu vyvolaného zánikem splněného dluhu (v takovém případě by právo na vydání bezdůvodného obohacení mohlo být vyloučeno dle § 2992 o. z., jenž stanoví, že povinnost vydat obohacení nevzniká, obohatí-li jedna osoba druhou s úmyslem ji obdarovat nebo obohatit bez úmyslu právně se vázat). Bylo by však nesprávné usuzovat, že každý, kdo plní na cizí dluh, který nezajišťuje, aniž by si předem vymínil postoupení pohledávky ve smyslu § 1936 odst. 2 o. z., nevyhnutelně jedná v darovacím úmyslu. Taková intence na straně plnítele by musela být v řízení tvrzena a prokazována (tím, kdo se jí ke svému prospěchu dovolává), což se v řešené věci nestalo, neboť argumentace dovolatelů spočívala na (dle názoru dovolacího soudu nesprávné) myšlence, že právo osoby, jež plnila za jiného, aniž zajišťovala jeho dluh, na vydání majetkového prospěchu v režimu § 2991 o. z. je bez dalšího vyloučeno.

20. Nejvyšší soud proto shledal napadené rozhodnutí (jež spočívá na právním posouzení souladném se shora přdestřenyými úvahami) v mezích uplatněných dovolacích důvodů věcně správným, a dovolání žalované 1. proto podle § 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř. zamítl.

21. O návrhu na odklad vykonatelnosti dovoláním napadeného rozsudku Nejvyšší soud samostatně nerozhodoval, jelikož se projednáním dovolání v přiměřené lhůtě stal bezpředmětným (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 2. 2018, sp. zn. [26 Cdo 2105/2017](#), nebo jeho usnesení ze dne 28. 8. 2018, sp. zn. [32 Cdo 1736/2018](#), a ze dne 28. 2. 2019, sp. zn. [29 Cdo 3506/2018](#)).